

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

«ԱՄՇԵՆ» ՀԱՅՐԵՆԻԿՑԱԿԱՆ-ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՀԱՍՏՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ

Անվճար

«ԶԱՅՆ ՀԱՄԵՆԱԿԱՆԵ»

10 ՏԱՐԵԿԱՆ Է

ԻՍԿԱԿԱՆ ՀԱՄՃԵՆՑԻՆ

ՆՎԻՐՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Երբ 10 տարի առաջ հիմնադրվում էր «Զայն համշենական» թերթը, երկի Հայաստանի «Համշեն» հայրենակցական կազմակերպության անդամների մտքով անգամ չէր անցնում, որ այն անընդմեջ, առանց ընդհատումների կտպագրվի 10 տարի շարունակ, և այդ, ի շնորհիվ կազմակերպության փոխնախագահ, թերթի գլխավոր խմբագիր և միակ աշխատակից Սերգեյ Վարդանյանի անձնագործ ջանքերի: Անձանք բազմիցս ականատես են եղել, թե ինչպես է նա տպարանից մեն-մենակ տանում և իր բնակարան բարձրացնում թերթի ողջ տպաքանակը, հետո էլ բաժանում և ուղարկում Հայաստանից դուրս: Եվ քանի որ նա նոր էր ինֆարկտ ստացել, տարիներ առաջ քանիցս նրան խնդրել, համոզել են, որ տպարանից մենակ չտանի թերթերը, սպասի մինչև ես էլ կգնամ, կօգնեմ: Երբեմն համոզվում էր, մանավանդ երբ սիրտը չէր դիմանում ծանրաթերթածությանը, բայց ավելի հաճախ չէր ուզում ներդրյուն տալ և թերթի կապոցները միամսակ էր տանում: Քանի-քանի անգամ միասին օդանավակայան եճք տարել թերթերը և Սոչի կամ Կրասնոդար մեկնող անժանոր ուղևորների խնդրել, որ մի 50-100 օրինակ հետմաները տանեն, բաժանեն: Ունանք կասկածանքով էին նայում, ունանք դժկամությամբ, ունանք էլ սիրով էին տանում: Եվ երբ իմ ծանրութերը հարցում են, թե ճի՞շտ է, որ Ս. Վարդանյանը համշենցի չի, այլ վանեցի է, ես ասում են, որ ճիշտ է, վանեցի է, բայց հակական համշենցին նա է:

Հայաստանի հայրենակացկան միությունների հավաքների ու ժողովների ժամանակ միշտ մյուս միությունների ներկայացուցիչներն ինձ հարցնում են, թե թերթի նոր համար չկա՞ ։ Ես հայրությամբ նրանց եմ տպախ «Զայն համշենականի» նոր համարը, և իսկույն հնչում է հաջորդ հարցը, թե մյուս համարը ե՞րբ է տպվելու։ Այս իրողությունը ես համարում եմ Սերգեյ Կարդանյանի աշխատանքի անաշարժ զնահատանքը:

Անխափի տպագրություն եմ մաղթում թերթին և առողջություն ու անսարք երանու նորա ամփոբից հմբագրին:

ԻՎԱՆ ԿՐՐԱԾՅԱՆ Հայաստանի «Համշեն» հայրենակցական-բարեգործական հասարակական կազմակերպության նախագահ

Այսօր հայրենակցական միությունների մասին հիշում են միայն դեպքից-դեպք: Պատճառները հազար ու մեկն են, սակայն ներկա պահին դրանց վրա ժանրանալու խնդիր չունենք: Սակայն հայրենակցական միությունները՝ հատկապես արևմտահայկական հենքով, կան ու գործում են: Նրանց առաջնորդող հիմնական գործուները չեն փոխվել, ու դրանց թվում կարևորագույնը, թերևս, կարենի է ձևակերպել մեկ նախադասությանը. «Վառ պահել պատմական հայրենիքի ու նրա առանձին գավառների մասին հիշողությունը, դրանք ավանդելով սերնդեւ-սերունդ»:

Տարբեր հայրենակցական միություններ տարբեր գործելակերպով են իրականացնում իրենց առաքելությունը. մի քանիսը հանդեսներով, հանդիպումներով ու դրանցում հնչող ելույթներով, մի քանիսը՝ գիտաժողովներով ու գրքեր հրատարակելով, մի քանիս՝ դրանց համակցությամբ: Եվ միայն մեկ հայրենակցական միություն կա Հայաստանում, որն արդեն 10 (տասը) տարի շարունակ, այդ ամենին զուգահեռ, նաև պարբերաթերթ է հրատարակում: Ընդուրում, ոչ սիրողական բնույթի: Ինչու Ես այս ժամանակ: Օգոստին՝ Ալեքսեյ Շահնշահ

սա շեցտում: Որովհենու վերջին 20-25 տարիներին ականատեսը եղանք պրոֆեսիոնալիզմի անկնանց տնտեսության և մշակույթի գրեթե բոլոր ոլորտներում, սիրողական և, մասնավորապես, ուժահայրենասիրական բնույթի ձերբարության մեջ է հրապարակվում:

իսկական «հեղեղի»: Մինչդեռ «Զայն համշենականի» պարագայում գործ ունենք մի պարբերաթերթի հետ, որը կազմված է ժունալիստիկայի բոլոր կանոններին համապատասխան։ Կա և խմբագրի, և մասնագետների, և

լրագրողների խոսքը (փակազծում նկատենք, որ ի տարբերություն մերօյա մամուլում ընդունված «կանոնների», թերը չունի ռեկլամի բաժին): Արատ Են լուսանկարները, մեծ թիվ Են կազմում թղթակցությունները, բանահյուսական, ազգագրական, պատմագիտական, ար-վեստագիտական բնույթի հրապարակումները: Թեմայով հետաքրքրվող ուսանող թե հետազոտող կարող է իր համար անհրաժեշտ հսկայական նյութ ձեռք բերել «Զայն համշենականից»: Ամենակարևորը, սակայն, այն է, որ թերթն ընթերցվում է մեծ հետաքրքրությամբ ոչ միայն համշենահայերի ու նրանց ժառանգների, այլև ընթերցողների շատ լայն շրջանակի կողմից: Այդ կերպ թերթի խմբագիրը հայենակացական միությունների առջև ծառացած խնդիրները լուծում է ոչ միայն հայրենին «հող ու ջրին, համ ու հոտին» կարուտ համշենահայերի, այլև բովանդակ Հայության համար:

Կսուահ Եմ, որ բնավ չափազանց-
րած չեմ լինի, եթե ասեմ, որ այս ամենին
համար ընթերցողները պարտական են
Սերգեյ Կարդանյանին: Չեմ ցանկանում
թվարկել պարբերաթերթի ոչ համշենցի

(հեր կողմից՝ վանեցի) խմբագրի բոլոր
արժանիքներն ու կոչումները. դրանք
շատ են: Սակայն դրանց թվում, ամենա-
կարևորը, թերևս, անմնացորդ նվիրվա-
ծությունն է զաղափարին ու գործին: Ինչպես և Վայել է պոռֆեսիոնալ խմ-
բագրին (որը գործների և ժուռնալիստ-
ների միությունների բազմամյա անդամ
է), Սերգեյն ունի գործընկերների ու ծա-
նոթների հսկայական ցանց, և անընդ-
հատ վիճակութիւն մեջ է: Սակայն, ի
տարբերություն պոռֆեսիոնալ խմբագ-
րի, Սերգեյն ինքն է անվճար թերթը,
ամառ թե ձմեռ, իր ձեռքով հասցնում
ընթեցողներին, որոնց թիվը տպաքա-
նակից բազմակի անգամ շատ է:

Արդ, մաղթենք «Զայն համշենականին» «ձայնը» լսելի դարձնել ընթերցողների էլ ավելի մեծ շրջանակի մեջ (դա նույնպես ձեռնարկել է Սերգեյ Ֆեյբուրով համացանցի միջոցով), իսկ Վերջերս միայն վեց տասնամյակը բոլորած ազգագրագետ, բանագետ, գրող և ժուռնալիստ Սերգեյ Վարդանյանին՝ ուժ և գորություն հայրենանվեր գործունեության մեջ:

ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ՄԱՐՈՒԹՅԱՆ «Զայն համշենականի» տասը

თარევა ღმრთელი
Պատմაկაն գիտის დოკუმენტები თიკის თე
« 8.III. ხნაგები რეაქცია I. ასაკები -

«ՀԱՅ ԽՍԱԳԻՌՈՒԹԵԱՄ և ԱՋՎԱԳԻՌ-
ԹԵԱՆ ԽՆԱՏԻՒԹՈՒՏԻ ԱՐԱԶԱՏԱՐ
ԳԻՒԹԱՀԽԱՏՈՂ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ «ԿԱՍԱՊՈՒՐԱԿԱՆ»
ԽԱՐԵՆԱԿցԱԿԱՆ-ՔԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ Ի/Կ
ՎԻԴՈՒԱԼԻՎԱԳԻ

ԽՈՍՔ ԵՐԱԽԱՏԻՔԻ՝ Ի ԽՈՐՈՅ ՍՐՏԻ

«Զայն համշենական» թերթին հետեւել եմ նրա ծննդի առաջին օրից՝ գրեթե առանց որեւէ համար բաց թողնելով եւ ընթերցել համարյա բոլոր նյութերը: «Զայն համշենականը» հայկական ժամանակակից մանուկի այն եզակի պարբերականներից է, որն ընթերցում եմ ծայրից ծայր, այնքան որ հետաքրքրական են նրա բոլոր նյութերը: Ինձ առանձնապես գրավում են խմբագրի՝ իմ սկրենի ընկերոջ՝ Սերգեյ Վարդանյանի հավաքած բանահյուսական եւ ազգագրական նյութերը, որոնք թերթում հրապարակվում են գիտական բարձր նակարգակիով: Դրանք մնայուն արժեք են հայագիտության համար:

Թերթում հաճախ անդրադարձ է ինում իսլամացված հայերի ինքնության խնդիրներին: Սա եւս չափազանց հետաքրքրական եւ բարձրադժեռ կողմերից է «Զայն համշենականի»: Ուշագրավ է այն, որ իսլամացված հայերի ինքնության, ազգագրության եւ բանահյուսության հարցերով ավելի քան երեք տասնամյակ խորապես գրավված Մերգեյ Վարդանյանը (որի ապացույցներից է նրա «Կրոնակիոս համշենահայերի բարբառը, բանահյուսությունը և եղագավեսուր» մեծարժեք աշխատությունը) շատ զգույշ մոտեցում է ցուցաբերում այս հարցում՝ առանց ավելորդ խանութավառություն դրսեւորելով նրանց միանշանակ հայ հայտարարողների նման, ոչ էլ նրանց առհասարակ հայությունից ամբողջովին օտարված համարով որոշ մտավորականների նման: Վարդանյանը ճիշտ մոտեցում է ցուցաբերում այս հոյս վտանգավոր հարցին եւ փորձում խմբի էկությանը թափանցող նյութեր հրապարակել՝ հեռու մնալով հապշտապ եղակացություններից:

«Զայն համշենականի» արժեքավոր նյութերից են համշենական ծագումով մեր հարյուր հազարավոր հայրենակիցների, մասնավորաբար՝ Արքասպայում եւ ՈՂ Կրասնոդարի երկրամասում հանգրվանած համշենահայերի առօրյային, ինքնուրյան տագնապներին, համայնքային կազմակերպման, կրթական հարցերին, ընդիանուր վերցրած՝ հայապահպաննանը միտված ջանքերը լուսաբանող հրապարակումները։ Պիտի ուզեի սակայն, որ թերըն ավելի հստակ հարաջ տաներ այն ճշնարտությունը, որ հայուրյան հայրեն գոյատեւելու միակ երաշխիքը ոչ թե արտերկրում հաստատվելն է, համայնքային կյանքը կազմակերպելը, եկեղեցի, դպրոց եւ այլ կառույցներ բարձրացնելն ու պահելը, այլ հաստատվելը Մայր հողում։ Մի խոսքով, ցանկանում եմ, որ ավելի հստակ ասվի այն աքսիոն-ճշնարտությունը, որ հայապահպաննումն անհմաստ է, եթե բացակայում է հայրենիք վերադարձի փոկարար զաղափառը։

Չեն կարող չնշել նաեւ «Զայն համշենականի» հրապարակումների շնորհիվ օրդուցի Զանակ տասի աշխարհացրիվ ժառանգների իրար գտնելը: Թեկուզ միայն այս հաջողությունը բավարար է, որ թերի նկատմամբ խորագույն հարգանք ունենա սրտացավ եւ անաչար ընթեռողոր:

յուր համարին անհամբեր սպասողներ կան Լիբանանում, որոնք մտահոգվում են եւ սկսում ինձ անհանգստացնել, եթե ինչ-ինչ պատճառներով (հատկապես ծնորան ամիսներին) թերթի նոր համարների առաջումը ուշանում է...

Ղժբախտաբար, հայկական բնօր-
րանազիտական-հայրենակցական
պարբերական մամուլը օրեցօր խան-
ուում է: Երբեմնի տասնյակներով անուն
պարբերականներից մնացել են մի քա-
նիսը միայն, այն էլ՝ ոչ հստակ պարբե-
րականությամբ լույս տեսնող: Այդ մա-
մուլի մեջ առանձնանում է «Զայն համ-
շենականը» թե՛ իր երկամսյա հստակ
պարբերականությամբ, թե՛, մանա-
վանդ, իր բազմաբնույթ եւ բովանդա-
կալից իրապարակումներով: Առանց
չափազանցության, «Զայն համշենա-
կանը» համարում եմ երեւուք ոչ միայն
հայ պարբերական մամուլի պատմու-
թյան, այլև հայագիտության մեջ:

Հարատեւություն մաղթելով մեր սիրելի թերթին ու ամենայն բարին՝ նրա անխոնց խմբագիր Ս. Կարդանյանին, մաղթում եմ նաև, որ նման պարբեղականի անհրաժեշտությունը գիտակցող եւ ֆինանսական որոշակի միջոցներ ունեցող հովանավորներ հայտնվեն, որպեսզի թերթը վերադառնա իր սկզբնական շրջանի ամենանյայ պարբերականությանը, ինչպես նաև խմբագրակազմի օգնությամբ թերեւանա Սերգեյի շատ ծանր բեռք, ու նա ավելի շատ ժամանակ կարողանա տրամադրել իր համշենագիտական հովյա կարեւոր ուսումնասիրություններին ու դաշտային աշխատանքներին՝ հագեցած ժամանակակից սարքավորումներով եւ ստեղծի ԴՊՌԸ, որի նվիրյալները շարունակեն նվիրյալ խմբագրի եւ ազնիվ մարդու Սերգեյ Վարդանյանի լավագույն ավանդույթները, եւ ինչու չէ, նոյնիսկ գերազանցեն հայագիտության մեջ իր ուրույն ուղին տառապանքով հարթած հակական մտավորական-ուսուցիչն:

ԳԵՎՈՐԳ ՅԱԶԸՆՅԱՆ

Տպագրելով հյուրենիքում և սիյուռ-քում ճանաչված գիտնական և մտավորական, պատմական գիտ. թեկնածու Գևորգ Յազըյանի խոսքը, ցանկանում եմ երախտագիտությունս հայտնելու նրան, քանզի ուղիղ 10 տարի է, նա ամառ թե ծմբո, համար հետևողականությամբ ինձանից ստանալով «Զայն համշենականի» նոր տպագրված համարները, ծանոթների, Եկող-գնացողների միջոցով ուղարկում է Լիքանան և Սիրիա հյայկական գրադարաններին և հյուստավորականներին, իսկ սիյուռքի մամուլում իսկանացված հյայերի մասին տպագրված հոդվածներն էլ պատճենահանելով տալիս է ինձ: Այդ կերպ անշահախնդրութեն նա գրեթե ու ուղարկում սիյուռք և այնտեղից ստանում՝ իր ընկերների օգնությամբ, նվիրում Հայաստանի գրադարաններին, գիտնականներին և մտավորականներին:

Արիթ է, ուզում եմ երախտագիտության խոսք ասել նաև պղյասհայ Ճարտարապետ Նազար Բինարիխն, որը տարեկան մի քանի անգամ Հայաստան գալով, բերում է պղյասհայ մանուկի օրինակներ և անպայման իր հետ Ստամբուլ է տանում «Զայն համշենականի» յուրաքանչյուր համարից 20-30 օրինակ, որպեսզի բաժանի «Ալզոյի», «Մարմարայի» խնճագրություններին և հայ մտավորականներին:

Ա. ԿԱՐԴԱՆՅԱՆ

«ԶԱՅՆ ՀԱՄՃԵՆԱԿԱՆԻ» ԻՆՔՆԱՏԻՊ ԶԱՅՆԸ

Գույց շատերն են մտածել, թե թերթի
զիսավոր խմբագիր Սերգեյ Վարդանյան
նը համշենցու ժառանգ է, և դրանով պայ
մանակորված՝ բնական պետք է համար
վեր նաև նրա ուղղվածությունը՝ բացա
հայտել և կորստից փրկել համշենահա
յոց ազգագրությունն ու բանահյուսությունը,
նը, նպաստել հայության այլ ինքնատիվ
հատվածի պատճառազգագրական արդ
ժեքների հրատարակությանը՝ դրանց
հաղորդակից դարձնելով ոչ միայն հայութ
յանը, այլև օտարներին։ Այդ կարծիքը
թերևս, գալիս է նաև նրա՝ գրական, լրագ
րողական, հասարակական և գիտական
աշխատանքների 40-ամյա գործունեու
թյան ընթացքում համշենահայության
հանդեպ ունեցած անհագ հետաքրքրութ
յամբ, ներդրյած ջանքերով ու կատա
րած ակնառու աշխատանքներով։

Սերգեյ Կարոբանյանը «Համշեն» հայրենակցական-բարեգործական հ/կ իհմնադրման օրվանից՝ 1992 թվականից նրա փոխնախագահն է: 1978 թվականից իր նախաձեռնությամբ սկիզբ դրվագապատճենկան բանահավաքչական շարժման արդյունքն են դաշնում «Հրեա դեն ծին» (1981թ.) և «Թագավորի երազները» (2003) ժողովածուները, որոնց մեջ տեղ են գտնում նաև համշենահայ երեխաների գրառած տարատեսակ բանահյուսական ստեղծագործությունները: Նսկազմել և հրատարակել է նաև «Զայտ համշենական» ժողովածուի երրորդ (1989) և հինգերորդ (2006) հատորները որոնցում բանարվեստի նմուշներ են ընդգրկվել նաև կրոնափոխ և քրիստոնյա համշենահայերից:

Ղլինելով համշենցի (նա վանեցու ժամանակ տառապ է)՝ Սերգեյ Վարդանյանը շուրջ 30 տարի է գրադպուտ է համշենահայության քիչ հետազոտած հատվածներից մենքի կրոնափոխի համշենահայերի պատմության անհայտ էջերի բացահայտնամբ նրանց ազգագրության և բառուբանը գրառմանը ու ուսումնառությունը: «Եթե տագուտության համար օգտագործած նյութերը նա գրանցել է Աջարիայի հնագույնավար Հանրապետության գյուղերից 1944թ. թոնի տեղահանված և միջինասիրական հանրապետություններ աքսորաված կրոնափոխի համշենահայերից, ինչը պես նաև հետազայում Կրասնոդարի երկրամաս տեղափոխվածներից ու նրանց ժառանգներից: 1980-ական թվականներին անձնական նախաձեռնությամբ կատարված այդ գրառումների ու ուսումնասիրությունների արդյունքն դարձնում 2009թ. լոյս տեսած նրա «Կրասնափոխի համշենահայերի բարբառը, բառահյուսությունը և երգարվեստը» մեջ նագրությունը: Ի դեպք, մինչ այդ նա նյութերը և ուսումնասիրությունները է տպագրուել ինչպես հայրենի, այնպես էլ արտասահմանյան մի շարք երկրների պարբերականնեղում:

Կատարած աշխատանքներով չը պարագելով՝ 2004 թվականին Սերգեյ Վարդանյանը ստանձնում է ոչ միայն «Զայն համշենական» ամսաթերթի խմբագրի ծանր բեռզ միանձնյա կրողի, այլև թերթը Հայաստանի և արտերկրի գիտական և մշակութային հաստատություններին ու ընթերցողներին հասցնողի ծանր ու ժամանակատար բեռզ:

Օրերս լրանալու է թերի լույսընծայ
ման 10-ամյակը: Այս պահանջված պարու
թերականին անհամբերությամբ են սպառ
տում թե՝ Հայաստանում ու արտերկրուտ
բնակվող համշենահայերը, թե՝ մեր
պատմամշակութային արժեքներով հետ
տաքրություն հայ և օտարազգի մասնա
գետները:

թյան և ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսության բաժնի գիտաշխատող Սերգեյ Վարդանյանը ծեռնամուխ է Եղել Թուրքիայում, մասնավորապես Ոհգեհի և Արդվինի նահանգների գուղերում հայկական ինքնությունը սովոր հայրենի բարբառով կամ ազգային ծիսակարգով պահպանած կրոնափոխ համշենահայության բեկորներից ազգագրական և բանահյուսական արժեքների բացահայտման և գրառման դժվարին աշխատանքներին:

Մի քանի հարյուրամյակ շարունակ վող աներևակայելի ծանր պայմանները չեն կարողացել համշենահային ամբողջությամբ գրկել իր լեզվից ու հոգալոր գանձերից: Մեր օրերում դեռևս կենցաղավարող բանահյուսական արժեքներն իրենց ժանրային և թենատիկ բազմազանությամբ ու դրանց՝ Համշենի բարբառի խոսվածքներով Վարդանյանական գրառումները հետաքրքիր նյութ են տալիս ոչ միայն ազգագրագետ-բանագետին, այլև լեզվաբան-բարբառագետին: Այդ գործունեության արդյունքն արդեն իսկ ակնարու է, քանի որ Վարդանյանի համշենահայոց բնօրդանում կատարած գրառումներից շատերին մենք հաղորդակից ենք դաշնում հենց «Զայն համշենական» ամսաթերթում: Հաշվի առնելով Համշենի բարբառի ընկալման դժվարությունը՝ մերկայացվող ազգագրական և բանահյուսական նյութերի հետ ժողովրդագետքանակավագք տալիս է նաև դրանց գրական արևելահայերեն համարժեք փոխադրությունները:

Հուսով ենք, որ Վերջին տարիներին կատարած այլ եզակի գրառումներն ու ուսումնասիրությունները և՝ կրոնակիու համշենահայերին նվիրված նոր ու ինքնատիկ ժողովածուի տեսքով, Կարդանյանը կկարողանա առաջիկայում իրատարակության ներկայացնել, քանի որ դրա կարիքը գգում է և իր ինքնությանը հետամուտ համշենահայը, և ազգագրագետ-բանագետը:

Ս. Կարդինալն տարիների ընթացքում կուտակել է համշենահայերի մասին արժեքավոր հավաքածու (իրեր, հազարավոր լուսանկարներ, Եղեռնի վկաների ձեռագիր հուշեր, տարբեր լեզուներով գրեր և հրապարակումներ և այլն), որի պահպանությունն ու ժողովրդին, այդ թվում մասնագետներին հասու դարձնելը մեկ մարդու ուժերից վեր է: Ես պետությունը կամ բարերարները պարտավոր են աջակցել նրան իրականացնելու տարիների երազանքը, ստեղծելու Համշենագիտական կենտրոն, որում կմեկտեղ-վեն խմբագրությունը, թանգարանը, գրադարանը, համշենահայերի երգի ու պարի ստեղծվելիք համուլտոն և այլն:

Սարդիկ կան, որոնց աշխատանքային գործունեությունը ու դրա արդյունքը գրեթե անտեսանելի-անշոշակելի է: Անհատներ էլ կան, որոնց գործունեությամբ հարստանում է մարդը, նաև՝ ազգը, աշխարհը, առավել ևս, եթե այդ գործունեությունը Վերաբերում է ժողովրդագիտությանը, այն էլ ներ այս խենթ ու ի խելաց ժամանականերում....

Դրա համար անմնացորդ նվիրում է պետք, խենթության հասնող նվիրում... Սերգեյ Վարդանյանը այդ սակավաթիվ նվիրյալներից մեկն է:

ԱՐՄԵՆ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի բանահյուսության բաժնի ավագ գիտաշխատող, բանահյուսական գիտ. թեկնածու

ԶԱՅՆ ԿԱՐՈՏԻ ԵՎ Ո-ԱՀՎԻՐԱՆ ՀԱՎԱՏԻ

Հազարավոր տարիներ ապրել ենք այս անկատար աշխարհում, հազար ու մի կորուստներ ունենք, հազար ու մի սխալներ և սայթաքումներ, պատմությունն ու նախախնամությունը այնքան էլ բարեհաճ չեն եղել մեր ազգի նկատմամբ, և Աստծո աջն էլ հաճախ է բացակայել մեր գլխավերևկից: Սակայն պատմության բոլոր շրջաններում ունեցել ենք այնպիսի անշահախնդիր Նվիրյալներ, որոնք իրենց ուսերին ծանրացրել են մեծագույն հոգսեր, ծավալուն և նշանակալից անելիք, պատվով ու հաճարձակ առաջ են ընթացել, լիացնելով բավականին տարողունակ դատարկություններ: Մրանց շնորհիկ է կանգուն մնացել Հայոց աշխարհը, սրանց ստեղծագործ աշխատանքն է կենդանի, գունագեղ և մրցունակ պահել հայոց մշակույթը, սրանք են այն հենակները, որոնց փաթաթվել, ընծյուղել և վեր են բարձրացել հայոց մտքի մշտադալար շիվերը: Նրանք միշտ եղել են, նրանք կան մեր կողմին, մեզնից քիչ հեռու, Հայկական աշխարհի տարբեր ոլորապույտներում: Նրանք ծրագրեր են մշակում, ձգուում և ջանքեր թափում, իրականացնում և ձախողվում, հիասթափում և հուսալրպում, երազում ու

Այսպարում և միշտ մնում հայ ու հայսեր:

Այս նվիրյալներից է գիտնական բանասեր, գրող և լրագրող Սերգեյ Վարդանյանը: Հոգու կանչով ու ժամանակի պահանջով նա դարձավ մեր ժողովրդի մի ամբողջ ստվար հատվածի կնքահայր: Համշենահայեր... ժողովուրդ, որի մեջ մասը բռնի հեռացված է իր հայրենիքից, հավատից, սովորույթներից, որ հայուրամյակներ շարունակ ներքին և արտաքին պայքարի մեջ էր իր ինքնուրյան հաստատման, իր երեմնի իշխանական տեսակի փրկության և աշխարհին բնականոն կերպով ներկայանալու համար: Ժողովուրդ, որը քողարկված էր մոռացուրյան և մեկուսացման թանձր վարագույրով, որն ապրում էր ինքն իրենով, իր ներքին խնդրումների և հոգսերի անարձագանք խառնարանում: Բանահավաքի, ազգագործագետի և բանասերի հավաքական համառուրյամբ Սերգեյ Վարդանյանը տարիներ շարունակ բարձրացրել է հարցեր, որոնք հանիրավի մնացեր էին ստվերում: Սեկ-մեկ զարմանում են թե ինչպես է այսքան բան հասցել տասնյակ հայկական անհայտ բնակավայրեր է գտել և ներկայացրել հայկա-

կան աշխարհին, տասնյակ հազար-
վոր մարդկանց օգնել է մնալ ազգային
ակունքներին մոտ, հայ ժողովրդական
բանահյուսությունը հարստացրել և շա-
րունակում է համալրել համշենական
ախորժ բարբառով և երածշտությամբ
Եվ Վերջապես, այս ամենի ամենակեն-
դանի և մշտահունչ ակորդը՝ «Զայն
համշենական» ամսաթերթը: Ծիշտ է
գիտնականը պարբերաբար արժանա-
ցել է պարզաների, և հրատարակվել են
նրա բոլոր արժեքավոր ուսումնասիրու-
թյունները, սակայն գնահատել և հա-
տուցել նրա անդուզ հանապազոյա
տընանքը պարզապես անհնար է:

Թերթը ունի ճանաչողական, ազգագրական և բանագիտական մեջ արժեք, այն ճանաչման հրձվանք է պարզեցողին թե՛ պատմական ու քաղաքական վերլուծություններով, թե՛ խորիմաստ ժողովրդական գրուցներով ու բանասիրական-ազգագրական հոդվածներով, թե՛ այժմեական ակնարկներով ու հարցազրոյցներով։ Թերթի էջերում, տողերի մեջ և տողատակ աշխարհի չորս ծագերում ափօված համշենահյությունն է՝ իր գողտոհիկ, կորսված աշխարհի կարոտով և որոնումով, իր կենցաղի համ ու հոսի պատահիկներով, հայկական վերածնված գյուղերի կայացման խոշընդուների մասին ահազանգերով և հուշումներով, գնահատականներով ու արձագանքներով, հեռացող կենցաղակերպի

ավանդական տեսակի տագնապով,
հավատափոխման սպառնալիքի եր-
բեմնի ավերումներով, ազգային ինքնա-
գիտակցության հարցականներով:

Ինչ որ այսօր չգրաւենք, չփաստենք
և չընկալենք, կորցնելու ենք անվերա-
դարձ, կորուստներից խուսափելու
ամենաառաջին ճանապարհը մտածված և
նպատակառության գործեն է:

մտերին ընկեր, «Զայն համշենական» թերթ, ես ուրախ և հպարտ եմ քո ընթերցողը և քո բարեկամը լինելու հնարավորության համար: Հոգի անսպառ կորով և անխոնջ աշխատանքի շարունակական բերկրանք եմ մաղթում Ձեզ, շատ սիրելի պարոն Վարդանյան:

**ԵՐԱԶԻԿ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
Բանասիրական գիտ. թեկնածու,
Կրասնոդարի «Արմատ» կիրակնօրյա
դպրոցի ղեկավար**

ՀԱՄՃԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆ

Ձերսի հայկական թատրոններում: «Համապատասխան պատմության մշակույթի ազգագրության, բանահյուսության հարցեր» արձարծող նրա հոդվածները թարգման վել են անգլերեն, ֆրանսերեն, իսպաներեն, ռուսերեն, վրացակերեն, թուրքերեն և հունարեն:

Ս. Վարդանյանը դեռևս 1970-ական թթ.-ից է գրադպում ԽՍՀՄ-ում սփրված հայության աշխարհաբանության երա-

հայության ազգապահպանության հարցերով։ Նա բազմից շրջագայել է Արխանքիայի, Ուստաստանի Կրասնոդարի ու Ստավրոպոլի երկրամասերի, Ուկրաինայի, Ղրիմի հայաբնակ գյուղերով և քաղաքներով։ ԽՍՀՄ-ում սփյուռքած հայության մասին նա բազմաթիվ հոդվածներ գրել, որոնցում բարձրացված հարցերի մի մասը պետականորեն լուծում է ստացել։ 1982 թ. «Գարուն» ամսագրում հրապարակված նրա «Համշենցիները՝ ծանոթ և անծանոթ» հոդվածը ՀԽՍՀ բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթության, Ուստաստանի և Վրաստանի խորհրդական համակարգությունների համապատասխան աշխատակիցների համար առաջարկություն է հանդիսանում։

հանապատասխան նպաստարություններում քննարկվելով, որոշվել է Կրասնոդարի երկրամասի, Ռոստովի մարզի Արխագիայի հայկական դպրոցների շրջանավարտներին Հայաստանի մանկավարժական բուհում 1983 թ.-ից տարեկան 30-ից ավելի արտանքության սեղմաների հատկացնել:

Ս. Կարդանյանը 1984թ. Ղազախստանում, Ուզբեկստանում, Ղրղզստանում և Ռուսաստանում հայտնաբերել է կրոնափոխ համշենահայերի բնակավայրեր, կազմակերպել փոխադարձ այցելություններ, իսկ Վերջին տարիներս նա քանից ենել է Թուրքիայի Արդվինի նահանգի Խոփհայի և Բորչքայի գավառներում գտել 20-ից ավելի հայախոս զուրկեր: Նա ուսումնասիրություններ է կատարուել նաև Ոհգեհ և Էրգրումի նահանգների համշենահայերի գորուեռում:

Թուրքիայի, Ռուսաստանի և Միջի

Ասիայի կրոնափոխ համշենահայերի մասին նրա ուսումնասիրությունները հրատարակվել են հայրենի եւ արտերկրի մամուլում, 1989թ. իր կազմած «Զայն համշենական» ժողովածուի երրորդ հատորում, ինչպես նաև 2009թ. ԵրՊՀ հրատարակած նրա «Կրոնափոխ համշենահայերի բարքարար, բանահյուսությունը և երգարակեատը (նյութեր և ուսումնասիրություններ)» (428 էջ, Տեհագրություն՝ Խոշոր)։

Ս. Կարդանյանը 1992թ.-ից Հայաստանի «Համշեն» հայրենակացական-բարեգործական հ/կ վորխնախազափան է, 2004թ.-ից՝ նաև «Զայն համշենական» ամսաթերթի հիմնադիր գլխ. խմբագիրը: Թերթի 1000 օրինակ տպաքանակը անվճար բաժանվում է հայրենիքում և սփյուռքում: Որպես խմբագիր՝ 2009թ. արժանացել է Համաշխարհային հայկական կրնգրեսի, Ռուսաստանի հայերի միության, << սիյուռքի նախարարության և Հայաստանի ժուռնալիստների միության բարձրագույն մրցանակին, 2010-ին՝ Ռուսաստանի հայերի միության հիմնադիրնամ 10-անակին նվիրված մեռաբն:

Նաև 10-ամյակին սպլիդա աշխարհ։
Իր գիտական, մշակութային և հասարակական գործունեության համար նա 2012 թ. արժանացել է նաև Երևանի քաղաքապետի Ոսկե մեդալին, << մշակութի նախարարության Ոսկե մեդալին, << սիյուռի նախարարության «Վիյամ Սարյան» մեդալին և Հայաստանի Ֆրիտյոֆ Նանսեն հիմնադրամի «Ֆրիտյոֆ Նանսեն» Ոսկե հուշամեդալին, 2013 թ.՝ Հռովհաննես Թումանյանի թանգարանի մեռակի։

Ս. Վարդանյանի մասին տես նաև
«Հայկական համառոտ հանրագի-
տարան», հ. 4, Երևան, 2003, էջ 621:
«Ով ով է, հայեր, կենսազրական
հանրագիտարան», հ. 2, Երևան,
2007, էջ 544:

ՌՈԶԱ ԽԱՍՏԱՆ

ՄՈԽՐՈՏԻԿ, ԱՐՔԱՅԱՋՆ

Ալարկոտ շարժում,
Դժգոհ մի հայացք,
Սուստ ջղածգում
(Կեղծ հորանցման հետ),
Օր լուս,
«Բարե, բարի առտու»ներ,
Երկու զավար տուրձ,
(Անպայման՝ քաղցր),
Երկու սիգարեթ
Ու հիմար հարցու,
«Ես դու քնած չե՞ս...»,
Ե՞ս... քնե՞մ: Ինչպե՞ս...
Մի քացի տալով
Խոհեմությանս,
Անհմատ զոհին՝
Հնազանդումիս, շառաչուն ապտակ
մի հասցնելով,
Ի լոր աշխարհի... զգորա՞մ հիմի.
«Ես ե՞ր եմ քնել...»
...Բայց չէ, խելոք եմ,
(Այնպես, ինչպես միշտ):
Չայնիս մեջ մի բուռ նազանք խցելով,
Կարիլն արցունքիս իսկույն թաքցնելով,
Երազանքներիս կծիկը քանդում,
Ժպտում եմ, ժպտո՞ւմ...
Որ մեր հարկի տակ մի՛ ոք դժբախտը,
(Այնպես եմ կարծում),
Երկու չդաշնա,
Որ հմարածին իմ արքայազնը՝
Արքայազն մնա...
...Ու կարևոր չէ, որ մնալու եմ
Հավերժ Մոխրոտիկ,
Կարողացել եմ
Երազներով էլ լինել երջանիկ:
Ու թող որ երազն իմ
Դեռ շարունակվի...
«Բարե, բարի լուս,
Չէ, հա՛: Քնել եմ: Այն է՛ քո կողքի՞ն...
Դու չե՞ս իմացել. խորն էիր քնել...»:
...Ու դատապարտված թունավորում եմ
«Առավոտ լուսոն»
Քաղցրահամ սուրճով,
Ինչ է, թե՝
Հանկարծ,
«Ճամփարաժանում ծիեր չփոխեմ...»:

ՀՈԳՈՒ ՀՈՎՎԵՐԳՈՒԹՅՈՒՆ

Հազար մի տեսակ փոխում եմ տեղս,
Որ տեսադաշտիս անկյունը փոխեմ,
Ու տեսնեն... վարջ, անտեսանելին...
Փոխում եմ դիրքս,
Փոխում անկյունը՝ ներ տեսադաշտիս:
Ամեն ինչ նույնն է:
Հոգիս տնքում է. նոյն տաշտակն է
հին,
Նոյն գորշությունը խոնավ պատերի,
«Բետոն» կոշվածի տղեղ ձաքերը,
Երեք անվաղող՝ կիսամաշ ռեզին,
Կոտրած մեքենա՝ լվացք անելու,
Թրքված աթոռ,
(Լրիկ անայտան, մետելն է ակսոս:
Մերնես-շարնեն,
Հոգեբանություն լի խեղ
աղքատների...),
Ու շրջապատը թունավորած գոյն՝
Կանաչ գորշություն...
Ամեն-ամենուր...
Թականցած
Մտած,
Խցկված,
Նստած,
Տիրացած Հոգուս...
Խվ նա, այդ խեղձը, կրակը... (տաքը...)
Դեռ ընդվզում է. գոյներ է ուզում...
Ու վեր ես կենում, արցունքն աչքերին,
Դողացող ձեռքով

Մի կերպ (վերջին կերպ),
Կենցաղդ՝ կյանքը,
Գունազարդելու փորձեր ես անում...
Ծակելով մասող (ու նաև՝ Հոգի),
Մետաքսաթելին
Գոյն-գոյն ու նախշուն
Կափարիչներից (մի դար հավաքած),
Տարբեր շշերի (այլիքիլից)
Մանակ ես շարում...
Ի՞նչ է, թէ՝ «Չորես» այս գորշությունը,
Այս խեղձությունը...
... իսկ միտքը՝
Գլխիդ մեջ եղած այդ գիշատիչը,
Հռհրում է քո փորձերի վրա.
«Գիտ ես, գիտ ես դու,
Աստված է վկա...»:
Ի՞նչ, ի՞նչ պիտի անեմ,
Ուրիշ՝ ինչ անեմ:
Մշտական լացող Հոգիս մորթոտե՞մ,
Նա գո՞յն է ուզում,
Նոր կյանք, նոր հուզմո՞ւնք...
«Հովկերգական» իր
Ունենում է յուրաքանչյուրը...
Ղե, իմն է՝ սա է...
...Մետաքսաթելին
Գոյներն եմ շարում
Սուստ, արհեստածին...
...Կաթ-կաթ կարում է
Ծակված մատիցս
Հոգուս արյունը...

ԱՆ-ՔՈՒՆ ԳԻՇԵՐ

Գիշերը կես է եղել, քուն չի գալիս
աչքերիս,
Դու հանգի՞ստ, հանգի՞ստ քնիր,
Քեզ չեմ հիշում, սիրելիս:
Օղոր շիշը կես եղավ, ծուկը սենյակն
է պատել,
Դու հանգի՞ստ, հանգիստ ապրիր,
Քեզ չեմ հիշի, սիրելիս:
Ես մենակ չեմ, իմացի՞ր, դեմն
ընկերներ ունեմ,
Միայնությունս կիսող հուշերս են
հյուր եկել:
Գիշերվա կեսն անցել է, հուշերս իմձ
հետ հարթել,
Ինչ կար - չկար հիշել են, սուստն ու
շիտակը խառնել:
Պատմում են և քո մասին,
Չեմ խանգարում թող խոսե՞ն,
Ահա, կարծես լրեցին, դե՛, թո՞ղ իման
իմձ լսեն:
Բայց... ես ի՞նչ եմ ասելու,
Նրանք ամեն ինչ գիտե՞ն,
Ես միայն լուռ ծխում եմ
Ինչ ուզում եմ՝ մտածե՞ն:
Դուրս արշալույսն է բացել,
Քուն չի գալիս աչքերիս,
Էլ չեմ կարող քեզ ստե՞
Քե՞զ եմ հիշել, սիրելիս...

ՑՆՈՐՔ ԱՆ-ՔՈՒՆ ԳԻՇԵՐՎԱ

Տեսնես, խավարն աշխարհի
Աչքեր ունի՞:

Մթության մեջ՝ կիսալուսին,
Աղոտ, անդուր, անտամելի,
(Ո՞վ է ասել, թե նաման է նորահարսի):
Պատուհանի ապակին է կամաց
թակում ցուրտը դրսի:
Լուրջուն է: (Բա որ իմա ինչ-որ մեկը
այնտեղ մրսի՞...):
Ներսում, դրսում... ու ամենուր՝ ցուրտ,
սևումութ:
(Սիրոս ծայնիդ ականջալուր.
մնացիր՝ ո՞ւր...):

...Հանկարծ, հանկարծ չկոտրվի
մեջքն աշխարհի,
Չէ, ես չունեմ,
Ո՞ւ, որ ունես այս աշխարհից
պահանջելիք...
Ղե... ես... Ես՝ ի՞նչ...
Ես գերին եմ...
Քո և նրանց յուրիշների...
(Ես «մտածող» ուղեղումք... խելքն
ի՞նչ եղավ, որ չինի...):
... Եվ միտքը՝
(Աղլորում է փողի առաջ),
Ստեղծածք թո... սա՞ էր, Աստված...
Անքուն գիշեր...
Զարանցանքներ...
Բանաստեղծել...
Ո՞ր մի խոսք արժեք ունի, քոնն էլ
լսվի,
(Բարբաջումը անհաս, անհայտ
բանաստեղծիդ),
Ո՞ր մի նժարին կորվի, կամ ո՞ւմ
կորմից (Ո՞ր՝ քննարկվի՞...):
Լուսաբաց է:
(Այսքան մոտ ես, այսքան հեռո՞ւ...):
Առավոտյան սիրոս թաց էր,
Հիմա փակվեց իր խութերում...
... Ու պաքը ժամացույցի
Կամաց-կամաց մոտենում է
վերջնակետին,
(Հենց որ հասի, իմ ուղեղը՝
(Սիրոս էլ հեռը), պիտի պայթի),
Ցավից, դավից,
Լուրջումինց,
Մթությունից,
Բրությունից, քարանձավի,
(Բնակիչն եմ, որի...):
Լուսաբաց է:
Արշալոյս է:
Գեղեցիկ է:
Թռավ Հոգիս գեղեցկության
զմայլանքից դեախ երկինք...
Տեսնես՝ ո՞ւր ես...
Աղքան հեռու, այդքան մոտիկ՝...
Աշխարհի է:
Աշխարհին հանձնել:

Թնկընկոց աջից...
Զվածել՝ հացի՞ց...
Ինչ կա ո՞ր:
Հացն է ամենակարևորը...
Միտքը ո՞ւր փախավ...
Սոնան ի՞նչ հազարվ...
Ե՞ս եմ ամենի մեղավորը...
Ես կա՞մ, թե չկամ...
Ո՞ւմ եմ բարեկամ...
Ո՞վ է հայինում իմ տիրոջ մորք...
Զավարը շատ է...
Սա էլ իմ դա՞տն է...
Մարդ էլ այսքան բան լցնի փո՞րը...
Դրսում անձրև է...
Շորս տձև է...
Ինչո՞ւ չորացավ այգու ջրհորը...
Ես ով եմ հիմա...
Միտքը... կարծես... կա...
Բա...
Էլ ինչո՞ւ եմ անզգայացած...
Դու իմձ լքել ես...
Կոտրել, թռել ես...
Ես կամ ու չկամ...
Համ՝ կամ, համ՝ չկամ...
Համ, կամ, ո՞ւնց չկամ...
Ահա՛, այստեղ եմ...
Զավար եմ զատում...
Մեքենայացած...

ՃԱԿԱԾՄ ՎԱՐ-ԵՑ ԱՊԱԿՈՒՆ...

Այս սառն ապակին ինչո՞ւ չի
ճեղքում ճակատիս ջերմից...
Ներսուդուրս կապել է եռացող
սառույց...
Հոգիս դողում է: Ես դեռ ապրո՞ւմ
եմ...
Ես դեռ չե՞մ մեռել քո կարոտից...
Անգույն է: Ներսում անգույն է:
Դրսում... միւնույն է, ինչ գոյն է...
Ի՞նչ կա, արև՝, անձրև։
Կա՞ն... ճախրելու թևեր...
Չկան:
Ուրեմն աշխարհն անգույն է...
Ճակատ... ճակատ վառվում է...
Ապակին դարում է...
Վրնջոցից հեռավոր խենք
հովատակի

Ես խենթան՝ մ եմ...
Քեզ էլ տառապեցրի՝...
Ինչո՞ւ այսքան զգայուն եմ...
Ասացիր...
Աշխարհը...
Պտտվու՞մ է... կլո՞ր է...
Բա... ո՞ւր ես...
Ահավո՞ր է:
Ապակին ինձանից, քեզանից հզոր է...
...

ԱՐԻՇ, ՀԱՆԴԻՊԵՆՔ ՄԵՆՔ ԿԻՍԱՄՄՈՒԹԻՆ

ԱրիՇ, հանդիպենք մենք կիսամութին,
Որ չմկատես կնճիռները իմ,
Քեզ թվա՝ կրկին դեռասի եմ ես,
Ինձ նորից սիրոս ջերմ ու կաթողին...
ԱրիՇ, հանդիպենք մենք կիսամութին,
Լրիվ մոռանանք ժամ ու ժամանակ,
Նորից շշնարար դրու սիրոս ջերմ,
Ես փառք տամ Աստծուն, որ դու իմն
ես, կա՞ս...

...Աղամամութը մենք շղարշ դարձնենք,
Բայց ո՞չ ուրիշի, այլ մեր աչքերին,
Ու ո՞չ թե սերը, ճերմակը՝ թաքցնենք,
Որ գրոհել է մեր գլուխներին...
...

ԱրիՇ, հանդիպենք մենք

ՄԵ-ՔԵՆԱՅԱՑԱՅ...

Մատներս հատ-հատ զատում են
ձավարը...
Հաղթողները կիսում են ավարը...
Անձրև է դրսում...
Ծորակն է հոսում...
Էկրանին տիրել է ակնոցավորը...
Պիտի արդուկեմ շապիկի՝ ո՞րը...
Ղեղահարն առա՞...
ժամանակ դեռ կա՞...
Ի՞նչ է ինձանից ուզում հալորդ...

Ու ինչպիսի՞ն ես իմձ հիշում:
Ռոտարիիկ՝: Շաղի միջի՞ն:
Շակ կոշկիլո՞վ: Զրափիոսու՞ն:
Երիցուկո՞վ՝ իմ հյուսերին:
Թե՞ միշտ մրսած (ցրտին, տաքին):
Թթոչո՞ղ՝ թևին ծով ալիքի:
Այն աղջնակի՞ն խենք ու խելար,
Միշտ ժպտացող՝ դեմքին բախտի...
Ինչպիսի՞ն ես դու իմձ հիշում:
Կամ, թե ինչո՞ւ ես երթեւ...
Իսկ Ես...
Ո՛չ, չեմ հիշում...
Փորձում եմ ես
Ղատարկությունը աշխարհի
Լցնել... ք ե զ ն ո վ...

ԱՏՎԱՐՈՒԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

«Կիներ կային Հայաստանից, որ
Եկած էին հոս աշխատելու, մեկ օր էլ մի
պստիկին հարցրի, թե ինչպես ես, պա-
տասխանեց՝ իշխիմ (քուրքերեն՝ լավ են).-
պատմում է նա,- ես ինքս ինձ ասի, թե տե-
ղացի հայերն իրենց հայ ինքնությունը
կորցրել են ու իհնան նույնը Հայաստանից
Էլած հասերի հետ լուսա»:

ՓՈՔՐԻԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ ՍԱՄԱՐՈՒԻ ՀՐԱՄԱ ԴԻՆՔԻ ԱՆՎԱՆ ԴՊՐՈՑՈՒՄ

Հայաստանի անկախացումից ի վեր ամեն տարի երկրի քազմաքիվ քաղաքացիներ են մեկնում Թուրքիա արտագնա աշխատանքի՝ Վրաստանից հատելով սահմանը և ծախսելով մոտ 100 դոլար՝ վիզայի և ավտոբուսի համար։ Նրանցից ունաճ գնում-զալիս են, շատերն էլ հաստատվել են Ստամբուլում։

«Ուզում եմ, որ Հայաստանում աշխատանքի բացվեն, որպեսզի մարդիկ աշխատեն ու չգան այստեղ», - շարադրության մեջ գրել է տասնամյա դպրոցական Տիգրան Ավետիսյանը, ով թեպետ ծնվել է Սահմանական Հայաստանում, բայց ոչինչ չի հիշում քաղաքոցից:

Թթուրքիայի կախավարությունը լավա-
տեղյակ է այս դպրոցի գոյության մասին և
չի խոչընդոտում դրա գործունեությանը,
սակայն ստացած կրթությունը հավաս-
տող փաստաթուղթ, որը վավերական կի-
նի Թուրքիայի համար՝ աշակերտները չեն
ստանում:

«Ես չեմ ուզում այստեղ մնամ, ուզում եմ զնամ Սպիտակ, որովհետև այնտեղ է իմ տունը, - մտածես ասում է Տիգրանը, թենի ոչինչ չեմ հիշում այստեղից, որովհետև հենց ծնվել եմ եկել ենք այստեղ»:

Քաղաքի ամենահին թաղամասերից մեկում գտնվող Հայ Ավետարանական եկեղեցու հովանու Ներքոյ է գործում այս դպրոցը, որը 2010թ. անվանակոչվեց Հրանտ Դինքի անունով, քանի որ այստեղ նախկինում եղել է որրանց, որտեղ էլ մեծացել է Հրանտ Դինը: «Ասալա» խճառակորման հետ կապված հարցերի պատճառով կառավարության ճնշմամբ այն 1975թ. փակվել է:

Ի տարերություն Ստամբուլում գործող այլ պետական հայկական դպրոցների, որտեղ գերակայում է Թուրքական մշակույթ՝ տնօրենի սենյակում պարտադրված Արաբուրքի դիմանկարով և Թուրքիայի օրիներգով, Հրանտ Դինքի անվան դպրոց մուտք գրիժելիս հայտնվում ես փոքրիկ հայկական իրականությունում: Նախասրահի պատին Սերժ Սարգսյանի ու Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի լուսանկարներն են, հայկական դրոշն ու զինանշանը, արևելահայերենով ծևակոռմած պատի թերթեր և ան-

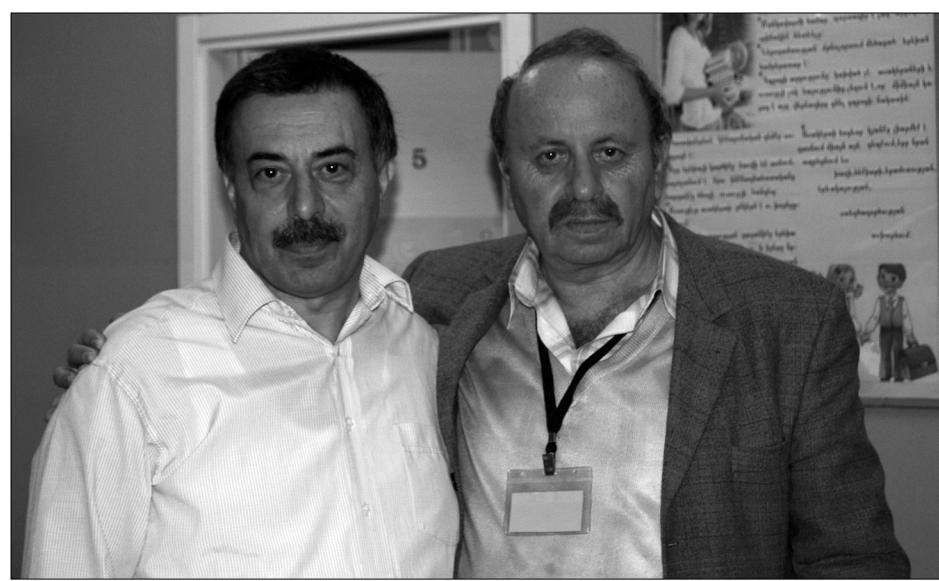
«Այս դպրոցի մեջ փոքրիկ Հայաստան է, - ասում է հայոց լեզվի և գրականության ուսուցչուհի Լիլիթ Պողոսյանը, - երեք տարի է, որ այստեղ են ու չեն գօրում, որ Թուրքիայում են ապրում՝ հայերենով են օրս սԱսում ու հանդենո՞ւ ապառում»:

Այս դպրոցը հիմնադրելու միտքը պատկանում է ստամբուլահայ Ավեք Ռեզուլուլուին և Ստամբուլ աշխատելու եկած Հերիքնազ Ավագանին։ Նրանք տեղ հատկացնելու խնդրանքով դիմել են Պոլս պատրիարքություն, սակայն մերժում են ստացել, որից հետո նրանց ձեռք է մեկնել Հայ Ավետարանական եկեղեցու հոգևոր Օքանու Խաչառաք (Խաչառաքը)։

Վկի Գրիգոր Աղաքայանը (Աղաքալուլու):
Աղաքայանը պատմում է, որ մի օր
հարցուիդր է արել մի հայ երեխայի ու
թուրքերեն պատասխաներ ստացել, ին-
չք ցավ է պատճառել իրեն և մտորելու
լուրջ լրիդր լուն:

ԵՂԵՇՈՒՑ 100 ՏԱՐԻ ԱՆՑ

U. Վարդանյան



Զախից՝ վերապատվելի Գ. Աղաբալօղուն և Ս. Վարդանյանը



Եկեղեցու սրահը, որտեղ դաս են անում:



Դասաժամին:

የነት ምክንያት 150 ካውدار ከዚ, ለወጪውን ተቋጥል
የአሁን አስፈላጊ አገልግሎት እንደሚታረም ከዚ
የነት ምክንያት 150 ካውዳሪያ እንደሚታረም ከዚ

Հայաստանի Ազգային Վիճակագրական ծառայությունն ամեն տարի հրապարակում է տարբեր ուղղություններով աշխատանքային միգրացիայի մեկնած ՀՀ քաղաքացիների վիճակագրական պատկերը, որտեղ թուրքիան ներառված չէ՝ փոքր դաշտ լինելու պատճառով։ Այն ընդգրկում է ԱՊՀ երկրներն ու Եվրոպական երկրները (դրանցում 65 տոկոսով գերակայում է ՌԴ-ն)։ Մյուս տարի, սակայն, հասանելի կլիմեն նաև այլ ուղղություններ, որոնց թվում նաև Թուրքիան:

Դպրոցի փոխտնօրեն Դնարա Բերույանը 10-հնգամաց մանկավարժական կոլեկտիվի «հնարնակներից» է, ում նոյն պես Ստամբուլ էր բերել աշխատանքի վիճակությունը: «Սկզբից միայն հայոց լեզու էինք դասավանդում, հետո մեզ միացավ ռուսաց լեզվի մասնագետ, հետո ավելացրինք անգլերեն ու այլ առարկաներ», - տեղեկացնում է նա: Թուրքերեն չեն անցնում այս դպրոցում:

Այս պահությունը է:

Թերույթանը նշում է, որ ուղղագրությունների տարբերության պատճառով ծնողները չեն ուզում երեխաներին ուղարկել տեղական հայկական դպրոցներ: «Սիքանիս իրենց երեխաներին տարան այնտեղ,- ասում է նա, - ապա հետ բերեցին եւսպանան Խնոհիների ապատճառով»:

Ղասպավան խորհրդակիր պատվավորություն»:

Ղասպավաննող ուսուցիչները գրեթե բոլորն էլ Ստամբուլ եկել են աշխատանք փնտրելու, ոմանք էլ՝ պարզապես միացել են այնտեղ աշխատող իրենց ընտանիք-ներին:

«Երբ Հայաստանում արժանապատիվ գործ չփոխ՝ միացա ընտանիքին անդամներին, ովքեր արդեն իսկ այստեղ էին», - ասում է դպրոցի պատմության ուսուցիչ 25-ամյա Դավիթ Խաչատրյանը, ով ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի մագիստրոս է: Նրա հայրը Ստամբուլում կոչկակարությամբ է զբաղվում, իսկ մայրը ընտանիք է խնամում:

Ուսուցիչներն առաջնորդվում են Հայաստանի հանրակրթական պարողների համար նախատեսված ծրագրով, իսկ



Դպրոցականները:

դպասագրքերը անվճար ստանում են Հայաստանից, սակայն տեղափոխման վարձը վճարում են ծնողները:

Դպրոցը հիմնականում պահպում է ծնողների վարձով՝ անսական 60 դրամը: «Բայց ծնողներ կան, որոնք դա էլ չեն կարողանում վճարել, - պատմում է Թերույշնը: - Բոլորին ընդառաջ ենք գնում, զեղչեր ենք անում, նաև Գրիգոր պատվելին է նեզ շատ օգնում»:

Տեղակի մի քանի հարուստ ընտանիքները դրույ չափով օգնում են, մասնավորապես՝ Հորոգովի ընտանիքը, սակայն ամենամեծ դրամական օգնությունը հատկացրել է Ուարել Ղինը՝ նվիրաբերելով Եվրադատարանում «Ղինը ընտանիքն ընդրեն Թուրքիայի» հայով շահած գումարի մի մասը:

Այժմ 100 աշակերտ ունեցող դպրոցին կից կա նաև մանկապարտեզ՝ 30 երեխաներով: Միգրանտների մեջ աշխարհագրական առումով Հայաստանի որևէ շրջան չի գերակայում ընտանիքները գալիս են Սևանից, Սպիտակից, Երևանից, Գյուղից, Էջմիածնից և այլ վայրերից:

Գրիգոր պատվելիի խոսքերով՝ ծնողների մեծամասնությունը նշարդված է հետ վերադառնապ: Նրանք Ստամբուլ են եկել միայն դրամ վաստակելու համար:

«Մենք նույնպես չենք ուզում, որ նրանք այստեղ մնան, - բացատրում է պատվելին: - Տեղակի հայերը քրիստոնեությունը կպահեն, բայց մահմեղական պետության մեջ թուրքերը շատ ազգայնական են և շատուն իշլամի կղաքածունեն: Չատ հայ աղջիկներ ու տղաներ օտարների հետ կամունանան ու կլորութեն կցնան, ու դա մեր համար չարիքի մը պես բան մը կըլլա»:

Դպրոցում երեխաները մնում են մինչև ժամը 16.00-ն, այդ ընթացքում նրանք նաև ձաշում են ու դասապարհաստում անցնում, սակայն երեխաներ կան, որոնք մնում են նաև մինչև ժամը 19.00-ը, քանի որ նրանց ծնողները ուշ են ավարտում իրենց աշխատանքը:

Հայոց լեզվի և գրականության ուսուցչությի կիլիք Պողոսյանը նշում է, որ Ստամբուլում մեծանալով՝ Հայաստանից եկած երեխաները գրկվում են մանկական տարիքի համար շատ կարևոր բակային խաղաղությաց, քանի որ ծնողները՝ տագնապելով երեխաների անվտանգության համար, արգելում են նրանց խաղալ բակերում: «Մարդիկ տան մեջ ապահով չեն զգում իրենց՝ էլ ուր մնաց բակում», - ասում է նա:

**ՍԱՍԱԲՈՒԼԻՆ ՏԵՂԱԿԱՆ
ԴՐՈՒՅՑՆԵՐԸ. ՀԱՅԵՐԵՆԸ ՈՐՊԵՍ
ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ՆՄՈՒԾ**

Պոլսու հայ համայնքի շատ անդամներ նշում են, որ քաղաքական պայմանները գնալով ավելի ու ավելի բարենպաստ են դարնում, սակայն խնդիրն այն է, որ նվազել են թե հայկական դպրոցները և թե հայերեն խոսողների թիվը: Ինչպես

«Ակոս» թերթի հայկական բաժնի խմբագիր Բագրատ Էստուլյանն է նշում. «Հայերներ թանգարանի նմուշ կզգանք Ստամբուլում, ին բարեկամիս հետ թթերեն կլսում»:

Նա ասում է, որ թուրքական կառավարության հրականացրած քաղաքականության արդյունքում հայերեն լավ սովորեցնող դպրոցները փակվեցին կամ սկսվեցին վատ սովորեցնել: «Մոտ 30 տարի առաջ շատ ավելի մեծ թվով աշակերտություն կար»:

1923թ. Ստամբուլում գործել են 47 դպրոցներ, նոյնիսկ մինչև 2000թ. եղել է 18 դպրոց, դրան հաջորդող տասը տարիների ընթացքում ևս երկու դպրոց փակվել է ու մնացել է ընդամենը 16-ը, որտեղ սովորում են շուրջ 3000 աշակերտներ: Այս դպրոցներից միայն չորսը ունեն վարժարանի կարգավիճակ, մյուսները համարվում են հիմնական դպրոցներ:

«Գավառներից Ստամբուլ եկանքները լավ հայերեն գիտեին, բայց իրենց սերունդներին չփոխանցվեց հայերենի հացությունը, որովհետո հայերենը պետք չէր, և նոյն էլ հիմա է, - պատմում է Էստուլյանը, - 11 տարի դպրոց գնալոց հետո երեխաները լավ հայերեն չեն ինանում»:

1886 թվականից ի վեր գործող Կերոնական Վարժարանում սովորող բոլոր երեխաները մինյանց հետ թթերեն են խոսում, ինչ լրացրողի հարցնեն, թե ինչու հայերեն չեն խոսում նրանք տարբեր պատճառաբանություններ էին բերում:

Մրա պատճառը մի կողմից պետական քաղաքականությունն է, մյուս կողմից հայերեն դասավանդող լավ մասնագետներ գտնելու դժվարությունը: Թուրքիայի մի քանի համալսարաններում բացվել է հայոց լեզու և գրականության բաժին, որտեղ դիմորդները, Կերոնական Վարժարանի տնօրեն Սիլվա Կույումջյանը խոսքերով, շատ քիչ են. «Բայց այդ դրանք Պոլսու մեջ չեն»:

Դպրոցներում ոչ բոլոր առարկաներն են հայերեն դասավանդվում: Պատմություն և աշխարհագործուն առարկաները պարտադրված են անցնել թուրքերենով, նաև ուսումնափրում են թուրքերենը: Մնացած առարկաները կարող են անցնել հայերենով, եթե, իհարկե, կան այդ առարկաները հայերենով դասավանդող ուսուցչեներ:

Կոյումջյանի խոսքերով՝ հայ երեխաները Ցեղասպանության և Հայոց պատմության մասին տեղեկանում են Հայ գրականության դասի ժամանակ, որի ընթացքում ուսուցիչն այդ թեմաները ինչ-որ ծևով գուշակենում է հիմնական նյութի հետ:

Իրականում, բայց հայոց լեզվի ու գրականության դասագրքերից դպրոցներում բոլոր դասագրքերը թուրքերն են: Ու թեպետ դպրոցները հայկական են, ու ծախսերն էլ հոգում է հայ համայնքը, բայց, ինչպես Էստուլյան է ասում. «Ստամբուլ է թուրքական դպրոց, քանի որ կորության նախարարության ծրագրով են սովորություն»:

Սյուս կողմից էլ իրոք կան որոշակի քաղաքական բարենպաստ պայմաններ, որոնցից մեկը, թերևս, կարելի է համարել պետության կողմից դպրոցներին պարտադրվող թուրք փոխանորդների ընտրության փոխությունը:

«Ժամանակին ամենաստոր ու հայաստան մեկին էն ընտրություն և ուղարկում, որպես Հայաստանի անդամներ, որոնցից մեջ էլ կան, որին հայ համար շատ կարևոր բակային խաղաղությաց, քանի որ ծնողները՝ տագնապելով երեխաների անվտանգության համար, արգելում են նրանց խաղալ բակերում: «Մարդիկ տան մեջ ապահով չեն զգում իրենց՝ էլ ուր մնաց բակում», - ասում է նա:

**ԱՆՆԱ ՍՈՒՐԱԿՅԱՆ
The analyticon**

Խուսանկարները՝ Ա. Վարդանյանի

ՍԵՐԳԵՅ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ
ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և
ազգագործության ինստիտուտի
գիտաշխատող

ՔԱՆԱՀՅԱՀՈՒՍԱԿԱՆ ՆՇԽԱՐՆԵՐ

(Թուրքիայի Արդվինի նահանգում արված
բանահյուսական նոր գրառումներ)



Զախից՝ Ռահիմ Զիհանը քրոջ՝ ասացող Սերահար Թուրքականի (Զիհանի) հետ:

ԶԱԽՅՈՒՑՔ ՔԱՐՔ ՔԻԼՈՒԾԵ

Արդէլէցիք սարմիկէ գերթան՝ չախցուցէ քարէ քիլուշ փէուշ: Գերթան, չախցուցէ քարէ ծագ զուլի, մարթու մէ զասին:

- Մէք իսա քիլիք անա, վա ասնոյ ա, չախցուցէ մօդէ գօնգնոյ չա, թուն իսու մէշնիյուս քէլօխտէ խօթա-, զասին, - զամաց-զամաց դամիք:

Սարթէ քէլօխտէ խօթա գու, անիվա քարտ ա ասանոյ ա, աշխարհագործուն առարկաները պարտադրված են անցնել թուրքերենով, նաև, թուրքի դիմորդները հայկական են, ու ծախսերն էլ հոգում է հայ համայնքը, բայց, ինչպես Էստուլյան է ասում. Թուրքան մարթու մօդէ անա, զիդէ զասին չա: Յաար հարցէնի գուն, զասին թա:

- Հաս հաքվանա, - զասին, - իսա մարթու զիդէ զասին էր թա, - զասին: Մէզն ա զասա թա.

- Յաար, չի պատասխան գու, ասանու զիդէ զասին էր թա:

- Զիդիմ, - զասա, - հացէ ծագ գուլ գուլապ, - զասա, - յիս չի չի պատասխան գու, ասանու զիդէ զասին էր թա:

Ասացող՝ Սերահար Թուրքականի (օրիորդական ազգ.՝ Զիհան), ծնվ. է 1948թ. Խովայի գավառի Չառչուլու գյուղում:

ԶՐԱՂԱՑՔ ՔԱՐՔ ԳԼՈՐԵԼ

(թարգմանություն)

Արդաւացիները սարն է վեր են գնում ջրաղացի քար գլորել թերելու: Գնում են, ջրաղացի քարը ծակ է լինում, մի մարթու ասում են:

- Մէնք սա որ գլորենք, կանցնի կանա, ջրաղացի մոտ չի կանգնի, դու սրա մեջ գլուխս խոթիր, - սա ասում են, կամաց-կամաց տանենք:

Մարդու գլուխս խոթում է, որ քարը ն

(Սկզբան՝ 7-րդ էջում)

(Արդվինի նահանգում արված բանահյուսական նոր գրառումներ)

Ասացող՝ Գյուլբեն Յիլդրամը:

- Ի՞նչ անենք, - ասել են, - ձին տնից դուրս գալ չի կարողանում:

Ասել են թե.

- Դուն վերևի գերանը կտրենք:

Դուն վերևի գերանը կտրել են, ձին տնից հանել են, յայլա են բարձրացրել:

¹ Համշենցիների Արդալա գյուղը գտնվում է Արդվինի նահանգի Խոփայի գավառում, նոր անունը Եշեթայա է: Այդ գյուղի բնակչութեան մասին կան մի շարք զվարճախոսություններ:

ԱՉԱՐ ՄՈՐՁ-ՈՒԾԵ

Արդելեցիքս աչարէ մօրթող ուն, թէնագէ թարդին ա: Աւգէ մէգին «Ինչ-էցու» գասա, մէգէ մէգալին «Ինչէցու» գասա: Անդի հէլէվ գասին թա.

- Ինիվէ զօ՞վ էլլօ ա,- գասին,- աչարէ հանիք, թարդին մօրթիք:

Անդի հէլէվ աչարէ թաաքնիվէ վէր քաշի գուն, աչարէ թարդին մօրթի գուն:

Ասացող՝ Սեբահաթ Թոփալովու (օրիորդական ազգ՝ Զիհան), ծնվ. է 1948թ. Խոփայի գավառի Չառչլու գյուղում:

ԵԶ ՄՈՐՁ-ԵԼԸ
(թարգմանություն)

Արդալացիները եզը մորթելու են, դանակը դարակի՝ վրա է: Սեկը մեկին «Իջեցու» է ասում, մեկը մյուսին «Իջեցու» է ասում: Դրանից հետո ասում են.

- Վերև ո՞վ է թարձրանալու- ասում են, - եզը հանենք, դարակի վրա մորթենք:

Դրանից հետո եզը քաշում են դարակն ի վեր, եզը դարակի վրա են մորթում:

¹ Բազգություն՝ «թարձին ա», այսինքն դարակի վրա է, «թաաք» են ասում պատին ամրացված այն տախտակին, որի վրա ափսեներ, բաժաներ, դանակներ, դանակներ և այլ կենցաղային իրեր են դնում:

ՄՈՋԻ ՄՈՆ ԷԳՈՒԾԵ

Արդէլեցիք մէգ խաղովիգ մօջի մէ քուրքանէ դէված ունին: Հէլէվ լիր քենացած ին, իյէր - չօրս օր մանքացած ին մօջին: Մօջիս մանքացած ին, մանքացած ին, հինգ-վէց օր աղած ա, անդի հէլէվ մէջիյէ էգած ա թա, ծիյալին քուրքանին դէվաք:

Ասացող՝ Գյուլբեն Յիլդրամ, ծնվ. է 1965թ. Խոփայի գավառի Խոփայի գավառի Եշիլքոյ (Սանամաթըր) գյուղ:

ՄՈՋԻ ՓՆՏՐԵԼԸ
(թարգմանություն)

Արդալացիները մի չալպտուրիկ մոջի են կուրքանի տոնի համար վաճառել²: Հետո յայլա են գնացել, երեք չօրս օր մոզուն փնտրել են: Մոզուն փնտրել են, փնտրել են, հինգ-վէց օր է եղել, դրանից հետո հիշել են, որ քառարում կուրքանի տոնին են վաճառել:

¹ Մոզի- երկու տարեկան ործ հորք:

² Բազգություն՝ «Թուրքանէ դէված ունին» նշանակում է, որ կուրքան-բայրամի տոնի ժամանակ մատաղ անելու համար վաճառել են:

ԵՐԳ

Փոստալէս բաղէրէցավ,
Բարէ փօստալ պիյա թօղ,
Բարէ թա հարս ունի նա,
Հարսինէ դիյ էլլա թօղ:

(թարգմանություն)

Կոշիկս պատռվեց,
Պապը թող կոշիկ բերի,
Պապը թե հարս ունի,
Հարսին տիրություն թող անի:



Տեսարան Չառչլու գյուղից:

ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐ

(թարգմանություն)

Դորթ ասիլի՛, դորթ լիասիլի՛,
Երգու փերփիթի՛, մէգ շէկիշէկի՛:
(Գով)

(Չորս կախված, չորս տրորիչ,
Երկու փրամիչ, մեկ շիշփիչ):
(Կով)

¹ Ասուլը՝ թուրք. կախված: Նկատի ունի կոփի պտուկները:
² Բասիլի՝ թուրք. տրորիչ, բամակ՝ տրորել:
Նկատի ունի կոփի ոտքերը:
³ Նկատի ունի ականջները:
⁴ Նկատի ունի պոքը:

Քարսանէ ջախրէցի,
Իստի, իմնի նէրէցուցի՛:
(Օնգուչմիյէ)

(Փայտէ տաշտը ճեղքէցի,
Այստեղ, այնտեղ կակցորեցի):
(Ականջները)

¹ Սէրէցուցի- կացրեցի, ամրացրեցի, սոսնձեցի:

ԵՐԳ

Ցունէ էլէվ, փերնէց չամին դալինէ,
Երանդ ախչիգ դէսա լէրնան
քալիէ,
Ան ինձիգի քուէց, իմքն ա աէցավ,
Զօմին օղմին լալու նէնանցավ,
Յասանանին քէղին սիրդէ
խարնէցավ:

Գրանել են Բորչքայի գավառի
Եշիլքոյ (Սանամաթըր) գյուղում:

Զյունը եկավ, ծածկեց սոճու
ճյուղը,
Սիրուն աղջիկ տեսա յայլայից
գալիս,

Նա ինձ վարեց, ինքն է այրվեց,
Մզկիթի բլուրով լացելով այն կողմ
անցավ,
Յասանանի գետի ափին սիրտը
խառնեց:

¹ Յասանանը բլուրի անուն է, այդպես է կոչվում նաև մոտակա գետը:

* * *

Լէրէ էլար, մէրա՞ր թա,
Քաֆինէ՛ փաթթէցի՞ն թա,
Մանասթըրին օղնիկէ
Ուսէցին ու դայի՞ն թա:

(թարգմանություն)

Յայլա բարձրացար, մեռա՞ր
Պատանքով փաթթէցի՞ն,
Մանասթըրի բլուրն ի վեր
Ուսէրին դրեցին ու տարա՞ն:

¹ Քաֆին, թուրք. քեֆեն-սավան, պատան:

Ասացող՝ Նևեր Թորքմազ, ծնվ. է 1953թ. Եշիլքոյ (Սանամաթըր) գյուղում, եղել է գյուղապետ, այժմ վարորդ է:

ԱՌ-ԱՌ

Մէգ թուրէ խէկիվի գու, մէգալէ
փացվի գու:

(Մեկ դուռ փակվում է, մեկ ուրիշը
բացվում է):

Գյխավոր խմբագիր և համարի պատասխանատու՝ ՍԵՐԳԵՅ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ 2, բն. 8: Հեռախոս՝ (+374+10) 20 21 26: Գրանցման վկայական՝ N 03Ա054979, տրված՝ 26.06.2002թ.: Խմբագրությունը ոչ միշտ է համակարծիք հեղինակներին: Արտասովության կամ մեջբերման դեպքում «Զայն համշենականին» պարտադիր է: Հրատարակում է 2004թ. օգոստոսից:

“ՀՅԱՅՆ ԱՄՇԵՆԱԿԱՆ” (ГОЛОС ԱՄՇԵՆԻԿԱՅ). Եղեցական գազետ Հայաստանու համարի պատասխանատու՝ ՍԵՐԳԵՅ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ. Խմբագրությունը ոչ միշտ է համակարծիք հեղինակներին: Արտասովության կամ մեջբերման դեպքում «Զայն համշենականին» պարտադիր է: Հրատարակում է 2004թ. օգոստոսից:

“DZAYN HAMSHENAKAN”. Issued from August, 2004. Editor in chief SERGEY VARDANYAN. Tel. (+374+10) 20 21 26, E-mail: dzaynhamshenakan@yahoo.com, www.dzaynhamshenakan.org